

WALTER SALLES & JIA ZHANGKE x FROZEN RIVER x LA FILLE DU RER x WATCHMEN x MAN ON WIRE

HET GEHEUGEN VAN

AFRIKA

IN BEELD

AMERIKAANSE VRIENDEN: **BERTRAND TAVERNIERS** IN THE ELECTRIC MIST
DE NARCISTISCHE SIXTIES: **GEORGE HICKENLOOPERS** FACTORY GIRL
EXCLUSIEVE VOORPUBLICATIE: **DE D.O.P. IS** 'THE OTHER DIRECTOR'

9 771373 145001

AFRIKAANSE FILM

Het geheugen van een continent in beweging

KATANGA BUSINESS

1 FESTIVAL EEN BEELD VAN AFRIKA

Afrika en film? Het lijkt een contradictio in terminis en is alleszins een combinatie die vandaag nog weinig lichtjes doet aanfloepen. Terwijl het gaat om een continent waar er om de twintig jaar een totaal nieuwe bevolking is. Er worden films gemaakt, maar moeizaam en met een flinke financiële steun vanuit het westen. Films die een rondreis maken langs filmfestivals maar in Afrika zelf amper te zien zijn. Bij gebrek aan infrastructuur, aan een cinemazaal. FILMMAGIE maakt een rondrit door Afrika en de Afrikaanse film. Met Guido Huysmans van het Afrika Filmfestival Leuven (AFF) en cineast Thierry Michel als gidsen.

FREDDY SARTOR

“Wij, Afrikaanse filmmakers, zijn in oorlog”. Met deze wat provocerende woorden besloot de strijdvaardige Ethiopische cineast Hailé Gerima in Venetië 2008 de persconferentie na de wereldpremière van TEZA. Een pareltje dat achteraf op Fespaco, het festival van de Afrikaanse film, tot Beste Film werd uitgeroepen. “Gerima is een militante Afro-Amerikaanse filmer uit Ethiopië”, vertelt Huysmans, “aan TEZA heeft hij 14 jaar gewerkt. Hij heeft het vooral tegen de beelden uit Afrika die in Europa en de VS worden verspreid, door blanken gemaakt. Volgens hem moeten Afrikanen zelf hun beelden kunnen maken. Met die uitspraak doelt hij op het feit dat de Afrikaanse filmers met de westerse media in oorlog, in conflict zijn. Gerima is iemand van de oudere, links-militante generatie. De mei '68-ers zeg maar”.

Andere oude krijgers zijn moe of uitgerangeerd; Cissé (*Yeelen*) werd bedrijfsleider, Idrissa Ouedraogo (*Tilai*) werkt voor tv, Sembene Ousmane

en Youssef Chahine zijn overleden, Gaston Kaboré zit in het festivalcircuit en reist de wereld rond. In de Berlinale zetelde hij in de jury en gaf tijdens een persconferentie zijn kijk op film en Afrika: “Met onze films moeten we aan jongeren zeggen dat het geen ongeluk, geen *malheur* is om in Afrika geboren te zijn. Die visie missen ze; onze films zijn vreemd in eigen land, worden ter plekke niet gezien... En ook moeten we aan onze regeringen zeggen dat film geen luxe is maar vitaal voedsel”. Wijze woorden waarmee hij op alle banken applaus oogstte.

MEER TV-FILMS DAN BIOSCOPEN

In Egypte wordt nog een tiental interessante films gemaakt. Voor een middenklasse van 5% vertegenwoordigt dat al vlug enkele miljoenen toeschouwers. Huysmans: “Van de tien à vijftien films die elk jaar in Marokko worden gemaakt zijn er toch

twee à drie hier toonbaar. In Ghana is er sprake van een heuse opleving, vooral dankzij uit Londen teruggekeerde filmmakers die daar, bij de BBC of in de filmschool, een opleiding hebben gekregen. Ook Ivoorkust is in goeden doen met goede fictiefilms!”.

Een groot probleem evenwel is dat er op het Afrikaanse continent nog amper bioscopen zijn. Zelfs in Zuid-Afrika vermindert hun aantal, in Senegal zijn er al geen meer en in Kinshasa is er alleen nog een klein zaaltje in het Centre Wallonie-Bruxelles. Maar daar zijn wel bijna 50 tv-stations. “De nieuwe generatie filmmakers is veel pragmatischer,” stelt Huysmans, “anderzijds weten de mensen in Afrika niet meer wat film is. Wat ze wel kennen is televisie. De afstand tussen bioscoopfilm en tv-film wordt kleiner in Afrika, zoals ook hier bij ons. En die tv-films bereiken miljoenen kijkers. Het niveau van deze films is dat van de VRT-soap *Thuis*. Wat heeft succes? Lokale soaps in de lokale taal!

Op dat vlak is er niet zo veel verschil tussen noord en zuid (*lacht*). Jonge cineasten zeggen ons dat ze in Afrika door deze fase heen moeten. Eerst moet de Afrikaanse film opnieuw een publiek vinden. En daarom moeten ze eerst films maken naar hun publiek toe. Jonge cineasten moeten ook hun stiel leren. De oudere generatie studeerde in Brussel, Parijs, Praag of Moskou, de nieuwe generatie volgde in het beste geval een training van een maand; ze leren het vak dus door de praktijk”.

Hoe is de situatie in Zuid-Afrika? Films zoals *SKIN* van Anthony Fabian en *Tsotsi* zijn coproducties met Engeland en de VS. De onafhankelijke arthousefilm heeft het er heel moeilijk. Iemand zoals J.D. Roodt maakt films voor een appel en een ei maar raakt ze aan de straatstenen niet kwijt. “In Ethiopië is een enorme dynamiek ontstaan door het vertonen van films op dvd – van een redelijke kwaliteit –, in Adis Abeba zijn er zalen van 6 à 700 man”, vertelt Huysmans, “het is nog lang geen echte industrie maar er zijn daar films die 1 à 2 miljoen kijkers hebben. En die cineasten houden daar 2 à 3 dollar per toeschouwer aan over! Er is dus een middenklasse in Afrika die aan film geld wil uitgeven. In Tanzania werd een circuit van 300 vertoningsplekken met telkens een honderdtal zitplaatsen opgezet, van films op dvd. Er worden twee films per maand gemaakt, zonder subsidies, die verplicht in dat circuit rondtoeren. Daardoor wordt het maken van films rendabel. Dat zijn dus in feite KMO's die niet bij de pakken blijven zitten. In Nigeria is dat nog veel sterker uitgebouwd door... Nollywood, de Nigeriaanse variant van de Indische filmfabriek Bollywood”.

EEN BELG IN CONGO

Het registreren van interessante aspecten van een land zoals Congo is voor een belangrijk deel het werk van de... Belgische cineast Thierry Michel. Aan de maker van vijf films in Congo (*Zaire, le cycle du serpent, Les derniers colons, Mobutu, roi du Zaire, Congo River* en *KATANGA BUSINESS*) leggen we de louter hypothetische vraag voor welke film er zou gekomen zijn mocht in plaats van een blanke, hij dus, een Congolese cineast *KATANGA BUSINESS* hebben willen maken. “Het antwoord is simpel”, repliceert Michel, “dan zou er gewoon geen film zijn geweest! Ik werk vaak met Congolese journalisten en zij kunnen onmogelijk doen wat ik doe. Wanneer ik een staking film zijn er geen Congolese camera's in de buurt. Waren ze dat wel dan zouden de beelden niet zijn uitgezonden. De persvrijheid is een privilege dat ik heb, maar de Congolezen niet. Begrijp me niet verkeerd. Het is niet de huidskleur die speelt in dit geval, wel de nationaliteit. Als Congolese journalist of cineast heeft men niet de middelen om economisch onafhankelijk van de macht te zijn. En ten tweede moet men krediet opbouwen om binnen te mogen in kringen van de macht en van de multinationals. Dat krediet heb ik omdat ik vijf films over Congo heb gemaakt. Men kent mijn werk en

men heeft vertrouwen”.

Thierry Michel, zelf een kind van de mijnstreek in en om Charleroi, de Borinage, was bij zijn eerste reis door Katanga in '91 al onder de indruk van de mijnindustrie. “Ik had al thema's behandeld zoals macht, sociale vraagstukken, geschiedenis. Maar economie nog niet. Dus wou ik het kapitalisme eens laten zien via de mensen die dat 'beoefenen'. Een derde element is dat deze Congolese provincie de renaissance van Afrika symboliseert. Een ongelooflijke rijkdom aan mineralen zit daar in de ondergrond, een echte brandkast. Dat begint met koper, kobalt en zink maar eindigt met uranium en germanium. Na de verkiezingen ontstond er een politieke wil om Katanga uit zijn ruïnes te laten herrijzen. Met geld van elders: uit het westen (de VS, Canada en Australië) én uit het oosten (Indië en China). Een verklaring waarom Europa, al heeft het dan een grote traditie qua mijnbouw, afwezig blijft, is complex. Misschien is Europa Afrika beu. Je voelt dat soms. Investeren in Afrika staat gelijk met een druppel in de woestijn. Zo beweert men dan. Jarenlang heeft Europa Afrika gekoloniseerd zodat deze landen sowieso van neokolonialisme worden verdacht, enz. China en Indië hebben dat complex niet. En dan is er nog het aspect onrust, risico... Landen zoals Canada of Australië staan daar veel minder bij stil”.

Thierry Michel gaat op zijn elan door: “In de relatie tussen kapitaal en werk moet een staat de scheidsrechter zijn, maar deze staat is zwak. En de arbeiders weten en voelen dat. Zoals je in *KATANGA BUSINESS* kan zien probeert de gouverneur van Katanga dat te zijn. Hij is het symbool van deze herrijzenis; hij is populair en weet dat de bevolking achter hem staat. Als zakenman is hij ook voorzitter van een voetbalclub en bezit hij een eigen tv-station. Het is een populist in twee betekenissen: in de zin van Berlusconi én in de zin van Chavez. Echt een man tussen hamer en aambeeld. Maar hij heeft een visie; op termijn wil hij ook de landbouw ontwikkelen. Hij is een geboren communicator, mediageniek, charismatisch... En hij heeft zijn voornaam mee; Moïse verwijst niet alleen naar de Mozes van het Oud-Testament maar ook naar de legendarische Katangese leider Moïse Tsjombe. De hele wederopbouw van Katanga staat in het teken van en is een en al hommage aan Tsjombe”.

Hoe staat het met de kunst en cultuur in het algemeen en met de film in het bijzonder in Congo?

Thierry Michel: “Er zijn jonge mensen die prachtige dingen doen: experimentele video bijvoorbeeld. Er is energie maar de middelen ontbreken. Het is geen prioriteit. 't Zal komen! Het probleem is dat cultuur nooit een prioriteit is geweest. Mobutu favoriseerde de muziek die hem verheerlijkte, verhinderde dat het medium film zou bestaan, en wat het theater betreft heeft hij alle dramaturgen vervolgd en uit Congo verjaagd. Ik kom net van Burkina Faso, een land dat geen enkele rijkdom heeft maar wel cultuur. Congo niet. Dat is een enorm probleem. Want zonder cultuur is er geen identiteit, geen nationale identiteit. *Et pas de mémoire de son histoire*”.

AFRIKA IS THUIS IN LEUVEN

Dit jaar richt het Afrika Filmfestival Leuven de schijnwerper op Zuid-Afrika, Egypte, Mozambique (Guido Convents zet zijn levenswerk voort en komt met een nieuw boek, ditmaal over de geschiedenis van de film in Mozambique). Samen met Ethiopië is Mozambique een onbekend filmland. “Zo vertonen wij *BABY DOLL NIGHT*, de duurste film aller tijden in Egypte,” benadrukt Huysmans, “wij willen dat het Belgische publiek daarmee kennis maakt, weet dat dat soort films bestaat en een lokaal succes hebben. Ook als sociologisch verschijnsel”.

Er is één thema dat de jongste jaren herhaaldelijk in Afrikaanse films opduikt: de tweespalt tussen islamieten en christenen, tussen joden en moslims. Zoals in de Egyptische film *HASSAN AND MORCOS* en de prachtige sensuele oorlogskroniek *LE CHANT DES MARIÉES* van de Française Karin Albou. Is daar een verklaring voor? Huysmans: “Volgens mij heeft dat te maken met het feit dat – ondanks het groeiend integrisme – mensen van verschillende culturen en godsdiensten toch vreedzaam met elkaar kunnen samenleven. In Noord-Afrika zijn er nog grote kernen van joodse gemeenschappen”.

En de drijvende kracht achter het Afrika Filmfestival besluit met een opmerkelijk statement: “Met het Afrika Filmfestival vertonen wij Afrikaanse films bij ons. Maar ook regelmatig Belgische films ginds, dus voor de promotiedienst van de Belgische, van de Vlaamse film, Flanders Image, ligt daar nog een grote markt open. Iedereen zit erop te wachten, echt waar!” ✕

INTERVIEW THIERRY MICHEL, BRUSSEL – 11 MAART 2009

KATANGA BUSINESS

De lijst oogde al indrukwekkend: 'Zaire, le cycle du serpent' ('92), 'Les derniers colons' ('95), 'Nostalgies post coloniales' ('95), 'Mobutu, roi du Zaïre' ('99) en het meesterwerk 'Congo River' ('05). Daar wordt nu KATANGA BUSINESS aan toegevoegd. Doorheen zijn talrijke Congofilms verkent de Belgische documentairefilmer Thierry Michel de bewogen geschiedenis van een land, dat wellicht een van de rijkste Afrikaanse regio's had kunnen zijn.

DIRK MICHIELS

Het duistere hart van Afrika, gekweld door ziekte, uitbuiting, burgeroorlog, wanbeleid en sociale oproer vormt het onderzoeksterrein van Thierry Michels nieuwste socio-economische documentaire KATANGA BUSINESS, gewijd aan de economische relance van deze zuidoostelijke Congo-provincie. In de vroege jaren 60 van plan om zich af te scheuren van Congo, is Katanga altijd een staat binnen de staat gebleven. Met een gouverneur (de in '07 democratisch verkozen Moïse Katumbi) die als een bijna zelfstandige president regeert. Sinds het nieuwe millennium maakt het ertsrijke Katanga een tweede industriële revolutie door. De ontginning van de geologische mijnen (kobalt, koper, germanium, uranium, tin, zink en ijzer) wordt niet meer alleen georchestreerd door de Belgische (ex)koloniale maar ook onder auspiciën van het IMF door Canadese multinationals en Chinese industriëlen. Onder Thierry Michels camera siddert de geelrode koperen aarde van Katanga van de economische activiteit. Maar het blijft een uiterst kwetsbare relance omdat de industriële ontwikkeling in handen van beursgenoteerde bedrijven is. In dat economische broeinest om de oude mijnen van de vroegere Belgische Union Minière en het vergane Zaïrese staatsbedrijf Gécamines opnieuw rendabel te maken, onderscheidt Thierry Michel drie types van initiatiefnemers: de privésector, de Congolese staat en de buitenlandse overheid. Als een charismatisch leider poogt gouverneur Katumbi de touwtjes in handen te houden en dat uiterst wankele evenwicht te bespelen tussen regionale en multinationale belangen, tussen modern kapitalisme en sociale verhoudingen, tussen de winstverwachtingen van de geglobaliseerde economie en de democratische verwachtingen van de bevolking. Via interviews, historische documenten en beelden

van de bevolking filmt Thierry Michel de *stakeholders* van dat economische proces. Zwakste schakel van deze documentaire is echter zijn dramatische opbouw. Michel kleeft een gezicht op de uiteenlopende tendensen, maar blijft te veel rondcirkelen tussen de verschillende prota-

gonisten van dat economische 'schouwspel'. Nog opgenomen voor de kredietcrisis, is KATANGA BUSINESS een filmregistratie van los van elkaar staande economische initiatieven. Blijft de vraag hoe het investeringsgevoelige Katanga de huidige economische crisis verwerkt. Stof voor een

volgende documentaire? ✕

documentaire / reg & sce. Thierry Michel / fot. Michel Téchy / mon. Marie-Hélène Quinton / muz. Marc Hérouet / pro. Christine Pireaux voor Les Films de la Passerelle - Les Films d'Ici / BE-FR / 2009 / 120' / dis. Cinéart
▶ RELEASE 1 APRIL - TE ZIEN OP AFRIKA FILMFESTIVAL

